

Олександра Сенюк

студентка 2 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

Досвід європейських країн у створенні та діяльності інституту омбудсмена

Омбудсмен є незалежним інститутом державної влади, адміністративно-правовий статус якого визначається законом, очолюється посадовою особою, яка обирається і звільняється Парламентом, і основною метою якого є розгляд та ініціативне розслідування звернень фізичних і юридичних осіб та звітування про відновлення прав і свобод скаржника. Інститут омбудсмена, покликаний захищати права громадян та контролювати владу, став невід'ємною частиною європейських демократій. Різноманітність форм та функцій омбудсмена в різних країнах відображає різні історичні та культурні контексти. Європейський ж досвід демонструє, що інститут омбудсмена може бути ефективним інструментом захисту прав людини та підвищення довіри громадян до держави.

Як свідчить практика, сьогодні фактично немає держав, які б закріплювали тотожний правовий статус омбудсмена. Найбільш поширеною з них є так звана класична, або сильна, модель омбудсмена, вперше закріплена в Конституції Швеції 1809 року [1]. Активне поширення інституту омбудсмена в Європі відбулось після Другої світової війни. Причин цьому було декілька. По-перше, необхідність створення нових механізмів у сфері захисту прав і свобод людини. Адже, у другій половині ХХ ст. була прийнята ціла низка міжнародних правових норм, що гарантували права і свободи народу. По-друге, на сучасному етапі проблема захисту прав і свобод людини залишається невирішеною. Це пов'язано з досить частими випадками порушення зазначених прав громадян посадовцями. По-третє, гостра потреба забезпечення пильного контролю за діяльністю органів публічної влади законів в усіх країнах ЄС [2].

Для більшості країн ЄС цей інститут став відомий тільки після його створення в Данії в 1952 р. Повноваження датського омбудсмена були не такими впливовими, як у його шведського колеги, проте, водночас в країні діяв принцип відповідальності уряду перед парламентом і забезпечувався судовий контроль за виконанням функцій адміністрацією. Створення у Данії посади Радника з консультування громадян Копенгагена стало першим у державі інститутом надання громадянам консультаційної допомоги. Сьогодні інститути надання громадянам консультаційної допомоги діють в 21 муніципалітеті.

Передумовою утворення інститутів уповноваженого з прав людини в країнах Східної Європи став крах тоталітарних режимів, падіння «залізної

завіси» й демократизація суспільно-політичного життя [3]. Аналізуючи причини виникнення й подальшого розвитку даного інституту у Великобританії, Франції, Іспанії, Португалії можна визначити, що потреба в омбудсмені виникає тоді, коли з'являється необхідність у додаткових засобах захисту прав та свобод людини і громадянина.

Що стосується Великобританії, то тут знайшла своє застосування так звана «слабка» модель омбудсмена. Інститут уповноваженого з прав людини в цій країні було засновано у 1967 році. За такої моделі існує нібито «фільтр», через який скарги потрапляють до омбудсмена [4]. Французька модель, запроваджена в 1973 році, виняткова у тому, що Рада міністрів Франції має повноваження призначити парламентського омбудсмена. У Франції, як і у Великій Британії, діє так званий парламентський фільтр, який не дозволяє громадянам мати прямий доступ до омбудсмена.

У Португалії інститут омбудсмена був заснований у 1976 році. В Іспанії - у 1981. Іспанці теж взяли за приклад шведську «сильну» модель омбудсмена. Були впроваджені на рівні провінцій регіональні уповноважені з прав людини, зважаючи на специфіку федеративного державного устрою. Вони повністю незалежні у виконанні своїх повноважень від національного омбудсмена Іспанії, відносини з яким будуються на принципах координації та розмежування сфери компетенції [4].

Отже, створення інституту омбудсмена в Європі стало важливим доповненням до вже наявних форм нагляду за забезпеченням прав і відповідності діяльності органів публічної влади принципам соціальної справедливості. Важливо підсумувати, що цей інститут є важливим елементом сучасного демократичного суспільства, а вивчення європейського досвіду дозволить визначити ключові фактори успішної діяльності омбудсмена.

Література

1. Вікторія Головань Світовий досвід діяльності інституту омбудсмена: стаття, 2019. URL: <http://pqp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/38.pdf>
2. Мануїлова К. В. Інститут омбудсмена в децентралізованих країнах ЄС: досвід для України: стаття, 2016. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/620/603/>
3. Рябовол Л. Т. Проблематика інституту омбудсмена в зарубіжних країнах: стан наукових пошуків: стаття, 2019. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/9.pdf
4. Заблоцька Н. В. Інститут уповноваженого з прав людини як предмет політологічного дослідження: стаття. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zablotska_instytut.pdf

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**